

8. Мойсеєва А., Колядюк І. Таємниця Косого капоніру / А. Мойсеєва., І. Колядюк // Вечірній Київ. – 1966. - №156. - С. 3.
9. Панькова О. Косий капонір / О. Панькова // Вечірній Київ. – 1955. - №233. - С.4.
10. Самоходский В., Борматов И. И юный октябрь впереди / В. Самоходский, И. Борматов // Вечерний Киев. – 1985. - №17. - С.3.
11. Сигалов М. Косой капонір / М. Сигалов // Архитектура и строительство. – 1970. - №11. – С. 33.
12. Стрельський Г.В. Ще раз про «Косий капонір» і його в'язнів / Г.В. Стрельський // Український історичний журнал. – 1970. - №6. – С. 100-103.
13. Стрикун Л. Розповідають фото листівки / Л. Стрикун // Радянська Україна. – 1981. - №153. С.4.
14. Терещенко М. Виставка у музеї / М. Терещенко // Прапор комунізму. – 1981. - №166. С.4.
15. Хмара В. Каміння не мовчить / В. Хмара // Радянська Україна. – 1971. - №219. - С.4.
16. Чудновська І.М. Косой капонір / І.М. Чудновська // Український історичний журнал. – 1970. - №2. - С. 115-116.

РЕПРЕСІЇ В МУЗЕЯХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Тимошенко Н.М.

На початку ХХ століття репресій зазнали музеї і музейні працівники. В постанові ВЦВК і РНК РРФСР «Про музейне будівництво» від 20 серпня 1928 року підкреслювалось, що вся робота музеїв повинна сприяти загальним завданням розвитку індустріалізації та колективізації сільського господарства. Одночасно вказувалось на «рутину і незадовільне відображення завдань соціалістичного будівництва» в музеях.

Під репресії потрапила третина працівників центральних музеїв УРСР, і майже кожного четвертого музейного співробітника було знято з роботи, заарештовано, страчено. Протягом 1932 року музеям пропонували розгорнути експозиції, які б «висвітлювали діяльність партії як керівного органу соціалістичних перетворень».

13 серпня 1925 року постановою Київського Губвиконкому був створений Київський обласний музей Революції, як самостійна одиниця. Він у Києві не мав постійного приміщення і часто переїздив з місця на місце. Це заважало нормальній роботі музею. Починаючи з 30-х років музей потрапляє в опалу. Директор музею Рахманінов Юрій Леонідович боровся за збереження музею. Музей знаходився і на дру-

гому поверсі Маріїнського палацу. В 1932 році музей з фондами викидають у церкву, приміщення якої були сирими та непристосованими для зберігання експонатів. Дирекція музею доповідає про те, що трапилось, в ЦК КП(б)У, Раднарком, але виселення не зупинилося. І тільки поставлений перед фактом виселення, секретаріат ЦК КП(б)У постановляє надати музею більш придатне приміщення у місті. І Облкомітет примушує музей переїхати до приміщення клубу заводу «Арсенал». Під час переїзду музейні меблі було побито, також були побиті ящики з літературою та архівними матеріалами. Не раз дирекція музею зверталася у партійні та радянські органи, інформуючи про те, що із-за частих переїздів і жахливих умов зберігання експонатів гинуть найцінніші реліквії. Також музей знаходився у 5-ти невеличких залах першого поверху корпусу №30 в Києво-Печерській Лаврі. До 25-річчя першої Російської революції у 1930 році при Київському обласному музеї Революції був створений відділ «Тюрма, каторга і заслання», який був філіалом Київського обласного музею Революції і знаходився в «Косому капонірі». Експозиція була створена по історії «Косого капоніра» як царської тюрми, на основі матеріалів в'язнів «Косого капоніра» та Лук'янівської тюрми.

Стихія репресій 1935-40 років не минула й працівників музею. Майже весь керівний склад дирекції і наукові співробітники музею були репресовані. Це Рахманінов Ю.Р., який працював директором Київського обласного музею Революції з 1930 року до 16 лютого 1937 року. Все, що тільки було можливо, ця людина зробила для того, щоб музей не загинув. Але у 1936 році Рахманінова Ю.Л. спочатку було виключено з членів комуністичної партії, а у 1937 році він звільняється з посади директора Київського обласного музею Революції і починає працювати вчителем географії у школі дорослих при заводі «Ленкузня». А вже у 14 вересня 1937 року Рахманінов Ю.Л. був заарештований за обвинуваченням в участі в українській контрреволюційній націоналістичній терористичній організації та військовою колегією Верховного суду СРСР 23 жовтня 1937 року був засуджений до найвищої міри покарання. І вже на другий день 24 жовтня 1937 року вирок був виконаний у м. Києві. Відомостей про місце поховання немає. Зам. директора цього ж музею Соколовського О.О. засудили до вищої міри – розстрілу з конфіскацією майна. Він був розстріляний в той же день в який був винесений вирок – 22 серпня 1938 року. Також по справі «української контрреволюційної національної терористичної організації» проходив зав. з господарської частини Агапєєв Є.С. 17. 11. 1937

він був засуджений до 10 років виправно-трудових таборів. В 50-х роках справа «про українську контрреволюційну націоналістичну терористичну організацію» була переглянута: Соколовський О.О. і Рахманінов Ю.Л. були реабілітовані посмертно. 16.04.1938 була заарештована старший науковий співробітник музею Кононенко Г.К. по обвинуваченню в причетності до право-троцькістської терористичної організації і проведенні «шкідницької роботи на ідеологічному фронті». 27-28 січня 1939 року Кононенко Г.К за недоведеністю висунутого звинувачення по цій справі виправдали.

У 1940 році постановою Ради Народних Комісарів УРСР постановою №1358 від 3 жовтня 1940 року постановлено: «Про об'єднання Київського обласного музею Революції із Центральним Історичним музеєм і всі фонди передати Центральному Історичному музею». У 1925 році повідомлялося про Київський центральний Історичний музей, що заклад, де зібрано найцінніші історичні й культурні пам'ятки, вже чотири роки зачинений, він поступово руйнується, втрачає експонати, перетворюючись на кладовище історичних цінностей.

В результаті репресій, звільнень за політичними мотивами професійний і науковий рівень музейників у середині 30-х років різко знизився. В Білоцерківському краєзнавчому музеї бухгалтер суміщав посади зав. з господарської частини, касира й наглядача, а з 3 наукових співробітників був лише один. В Полтавському краєзнавчому музеї, у відділі доісторичного суспільства, екскурсії проводив не фахівець-музеєзнавець, а сторожика-прибиральниця цього закладу Єфросинія Зубченко.

На початку 1933 року був заарештований директор Лаврського музею Курінний П.П. В 1924 році він очолив Лаврський музей, з 1925 року був дійсним членом Всеукраїнського археологічного комітету Всеукраїнської академії наук (ВУАН), а згодом – його вченим секретарем. Активно працював над проблемами музейної справи. В червні 1933 року Курінного П.П. звільнили з-під варті. Його звинуватили в «буржуазному націоналізмі». Влітку 1934 року справу було закрито, після чого він працював старшим науковим співробітником в інституті археології Академії наук (АН) УРСР, а в 1943 році виїхав до Німеччини. В результаті цих дій весь науковий і технічний персонал музеїв був замінений.

З'являються критичні матеріали на адресу керівників музейних установ, які не зуміли організувати антирелігійну пропаганду серед трудящих. Їх загалом чимало, і всі вони вирізняються ідеологічним і політичним шельмуванням музейних працівників за недостатню богоборчу діяльність. З огляду на це показовим є допис «Чи довго це буде?»

у київській газеті «Безбожник» від 5 квітня 1937 року, де з'ясувалися причини незадовільної антирелігійної роботи в Українському музейному містечку. Знойка В., якого за сумісництвом було призначено заступником директора музейного містечка з наукової роботи, ліквідував у музеї антирелігійний відділ «Релігія на послугах феодалізму» і замість нього почав створювати новий відділ – «Історія Лаври». Після цього виявилось, що його експозиція побудована «по-шкідницькому» і не відповідає завданням цілеспрямованої антирелігійної пропаганди і усю антирелігійну пропаганду в музейному містечку фактично зведено до показу екскурсантам колишніх Лаврських церков і печер.

У Києві восени 1933 року був заарештований Ернст Ф.Л. – пам'яткоохоронець, музейний працівник, вчений мистецтвознавець зі збереження, повернення та популяризації вітчизняної культурної спадщини, звинувачений у приналежності до контрреволюційної організації музейників. Написав «Провідник» в 1930 році, в якому йдеться про Київ і про музеї та щоденник ««Художній відділ» 1925-1933» роки, в ньому можна дізнатися, які експонати надходили в музеї, та що у Київській фортеці були зруйновані земляні вали, також описувався стан інших оборонних споруд Київської фортеці. Після трьох років виправно-трудових таборів Ф.Л. Ернст жив та працював на ниві музейництва в Алма-Аті, Уфі. В 1941 році його знову заарештували, а 28 жовтня 1942 року розстріляли. Реабілітований в 1989 році.

Репресії у музеях призвели до згубних наслідків у музейній справі і до знищення музейних кадрів.

Література

1. Гавриленко С. Образ великої людини / С. Гавриленко // Більшовицька правда. – 1938. – №11 – 98 с.
2. Горб А. Кубло націоналістичної контрреволюційної пропаганди / А. Горб // Зоря. – 1933. - №26 – 154 с.
3. Дусавецький Г. Косий капонір / Г. Дусавецький // Пролетарська правда. – 1934. – №18 – 128 с.
4. Маньковська Р.В. Музейництво в Україні / Р.В. Маньковська // Вісник. – 2000. – №26. – 210 с.
5. Нестуля О.О., Вerezovська С.Ж. Федір Людвигович Ернст і його щоденник «Художній відділ» 1925–1933. Полтава, 2008. – 241 с.
6. Рахманинов Ю.Л. Музей в ящиках // Правда, 1932. – №26. – С. 4.